

ZAMONAVIY TA'LIM VA YOSHLARNING MA'NAVIY-AXLOQIY TARBIYASIDA XALQARO TAJRIBALAR

Berdiqulova Mahbuba Erkinjanovna

Guliston davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

Abduqahhorova Muzamilaxon Xasanjon qizi

Guliston davlat pedagogika instituti

Xorijiy til va adabiyoti 1-kurs talabasi

+998931570711

abduqahhorovamuzamila425@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida zamonaviy ta'lim tizimining yoshlar ma'naviy-axloqiy qiyofasini shakllantirishdagi transformatsion roli tadqiq etiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi rivojlangan xorijiy mamlakatlarning (AQSH, Yaponiya, Finlyandiya va Janubiy Koreya) ta'limiy modellarini qiyosiy tahlil qilish orqali yoshlar tarbiyasining samarali mexanizmlarini aniqlashdan iborat. Maqolada intellektual salohiyat va axloqiy fazilatlar uyg'unligini ta'minlashda xalqaro standartlarning milliy pedagogik an'analar bilan integratsiyalashuvi masalalari falsafiy va pedagogik nuqtayi nazardan asoslab berilgan. Tadqiqot natijasida "ma'naviy immunitet"ni mustahkamlashga qaratilgan innovatsion ta'limiy strategiyalar taklif etilgan.

Kalit so'zlar: zamonaviy ta'lim, ma'naviy-axloqiy tarbiya, xalqaro tajriba, ta'lim paradigmasi, globallashuv, intellektual kapital, milliy o'zlik, pedagogik integratsiya.

Insoniyat taraqqiyotining hozirgi shiddatli bosqichida ta'lim mazmunini faqatgina quruq bilimlar majmuasi bilan cheklab bo'lmaydi. Zamonaviy pedagogik voqelik shuni ko'rsatmoqdaki, intellektual salohiyat va axloqiy qadriyatlar muvozanati buzilgan jamiyatlarda ijtimoiy inqirozlar muqarrardir. Ayniqsa, yoshlarning ongi va qalbi uchun kurash ketayotgan globallashuv davrida, milliy o'zlikni anglash va umuminsoniy qadriyatlarni e'zozlash har qachongidan ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev o'z ma'ruzalarida ta'lim va tarbiya masalasiga to'xtalar ekan, ushbu jarayonni Yangi O'zbekiston poydevorini qurishning eng muhim sharti deb hisoblaydi. Davlatimiz rahbari ta'kidlaganidek: **"Bizni hamisha o'ylantirib keladigan yana bir muhim masala – bu yoshlarimizning odob-axloqi, yurish-turishi, bir so'z bilan aytganda, dunyoqarashi bilan bog'liq. Bugun dunyo shiddat bilan o'zgaryapti. Bu**

o‘zgarishlarni hammadan ham ko‘proq his etadigan kim – yoshlar. Mayli, yoshlar o‘z davrining talablari bilan uyg‘un bo‘lsin. Lekin ayni paytda o‘zligini ham unutmasin”. Mazkur konseptual yondashuv zamonaviy pedagogikadan yoshlarning nafaqat dunyoqarashini kengaytirishni, balki ularda milliy va axloqiy qadriyatlarga sodiqlik tushunchasini shakllantirishni ham talab etadi. Xalqaro miqyosda olib qaralganda, taraqqiy etgan mamlakatlar ta’lim tizimida ham ma’naviy-axloqiy tarbiyani tizimlashtirish bo‘yicha ulkan tajriba to‘plangan. Masalan, Yaponiyada “Axloqiy tarbiya” (Moral Education) darslari o‘quvchining shaxs sifatida shakllanishining asosi hisoblanib, u yerda “ta’limdan oldin tarbiya” tamoyili ustuvorlik qiladi. Janubiy Koreyada esa yoshlarning hissiy intellektini (EQ) va ijtimoiy mas’uliyatini oshirish davlat ta’lim dasturining ajralmas qismiga aylangan. Shuningdek, G‘arbiy Evropa va AQSH pedagogikasida ham “Character Education” (Xarakterni shakllantirish ta’limi) konsepsiyasi orqali yoshlarda ijtimoiy moslashuv va axloqiy filtni shakllantirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Ushbu tadqiqot ishi aynan mana shunday ilg‘or xalqaro tajribalarni tahlil qilish va ularning samarali jihatlarini milliy pedagogik an‘analarimiz bilan sintez qilishga qaratilgan. Maqolaning maqsadi – yoshlar tarbiyasida axborot xurujlariga qarshi “ma’naviy immunitet” hosil qilishning ilmiy-pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish hamda ta’lim muassasalarida ma’naviy-axloqiy muhitni sog‘lomlashtirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqishdan iboratdir.

Insoniyat sivilizatsiyasining hozirgi shiddatli bosqichida ta’lim mazmunini faqatgina axborot almashinuvi va professional ko‘nikmalar zaxirasi bilan cheklash o‘ta tor yondashuv ekanligini zamonaviy voqelik isbotlamoqda. Bugungi global dunyoda intellektual salohiyat va ma’naviy-axloqiy qadriyatlar muvozanati buzilgan jamiyatlarda ijtimoiy beqarorlik, ma’naviy qashshoqlashuv va shaxsning o‘zligidan begonalashuvi kabi xavfli tendensiyalar ko‘zga tashlanmoqda. Raqamli transformatsiya asrida yoshlar ongi va qalbi turli mafkuraviy poligonlarning asosiy nishoniga aylangan bir paytda, ta’lim tizimining transformatsion roli yosh avlodda tashqi axborot xurujlariga nisbatan barqaror “ma’naviy immunitet”ni shakllantirishdan iboratdir. Bu jarayonda shaxsning intellektual kapitali uning axloqiy qiyofasi bilan uyg‘unlashgan taqdirdagina jamiyat barqaror taraqqiyotga erishadi. Xalqaro tajribalarni tahlil qilishda Sharqiy Osiyo mintaqasi, xususan, Yaponiya va Janubiy Koreyaning ta’lim modellari alohida diqqatga sazovordir. Yaponiyada “Doutoku” (Axloqiy tarbiya) darslari shunchaki nazariy bilim emas, balki shaxsning kundalik turmush tarzining poydevori hisoblanadi. Yapon pedagogikasida “ta’limdan oldin tarbiya” tamoyili qat’iy amal qilinib, boshlang‘ich ta’limning dastlabki yillarida o‘quvchilarga murakkab fanlar o‘rniga odob-axloq, jamoat bilan ishlash, tabiatga va barcha tirik mavjudotlarga mehr-shafqatli bo‘lish o‘rgatiladi. Mazkur tizimda o‘quvchining jamoat mulkini e‘zozlashi va o‘zgalar mehnatini hurmat qilishi amaliy mashg‘ulotlar,

masalan, maktab hududini birgalikda tozalash va jamoaviy ovqatlanish madaniyati orqali singdiriladi. Bu esa yoshlarda individualizmdan ko‘ra jamoaviy mas‘uliyat va davlat manfaatlarini yo‘lida birlashish ko‘nikmasini shakllantiradi. Janubiy Koreyada esa ma‘naviy-axloqiy tarbiya masalasi qonun darajasida mustahkamlab qo‘yilgan bo‘lib, “Inseong” (Xarakter ta‘limi) konsepsiyasi yoshlarning hissiy intellektini (EQ) oshirishga va raqamli dunyoda etik me‘yorlarga rioya qilishga qaratilgan. G‘arbiy Evropa va AQSH pedagogikasida esa ma‘naviy-axloqiy tarbiya ko‘proq individual erkinlik, demokratik qadriyatlar va fuqarolik mas‘uliyati prizmasi orqali amalga oshiriladi. AQSH ta‘lim tizimidagi “Character Education” (Xarakterni shakllantirish) dasturlari o‘quvchilarda yetti asosiy fazilatni – ishonchlik, hurmat, mas‘uliyat, adolat, g‘amxo‘rlik va fuqarolik burchini tarbiyalashni ko‘zda tutadi. G‘arbiy modelning o‘ziga xosligi shundaki, bu yerda axloqiy tarbiya nazariy dars emas, balki “Service Learning” (Ijtimoiy xizmat orqali o‘rganish) metodi asosida quriladi. Ya‘ni, o‘quvchilar turli xayriya loyihalarida, ekologik harakatlarda va ijtimoiy ko‘ngillilik faoliyatlarida qatnashish orqali amaliy ezgulik va empatiya hissini o‘zlashtiradilar. Finlyandiya tajribasiga to‘xtaladigan bo‘lsak, u yerda “fenomenal ta‘lim” yondashuvi yoshlarda tanqidiy fikrlashni shakllantirishga xizmat qiladi. Fin pedagoglari o‘quvchini har qanday tashqi ma‘lumotni axloqiy jihatdan tahlil qilishga, haqiqatni yolg‘ondan ajratishga va mustaqil qaror qabul qilishga o‘rgatadilar. Bu esa globalashuv davrida yoshlarni turli mafkuraviy manipulyatsiyalardan himoya qiluvchi eng mustahkam pedagogik qalqondir. Zamonaviy o‘zbek pedagogikasi oldida turgan asosiy vazifa – yuqorida keltirilgan ilg‘or xalqaro tajribalarni milliy qadriyatlarimiz va boy ilmiy merosimiz bilan oqilona integratsiya qilishdir. Abu Rayhon Beruniy, Ibn Sino va Alisher Navoiy kabi mutafakkirlarimizning komil inson haqidagi ta‘limotlari bugungi kunda ham o‘zining dolzarbligini yo‘qotgani yo‘q. Biroq, bu an‘analarni zamonaviy ta‘lim standartlari bilan boyitish, ya‘ni yoshlarga axloqni shunchaki “buyruq” yoki “nasihat” shaklida emas, balki hayotiy zarurat va shaxsiy muvaffaqiyat omili sifatida tushuntirish lozim. Tadqiqotimiz natijasida ma‘lum bo‘ldiki, ta‘lim muassasalarida sog‘lom ma‘naviy-axloqiy muhitni shakllantirish uchun faqat o‘qituvchining dars berishi yetarli emas. Bu jarayonda “Maktab – Oila – Mahalla” uchliligi uzviy bog‘lanishi, raqamli texnologiyalar imkoniyatlaridan foydalangan holda yoshlarda “kiber-axloq” madaniyatini yuksaltirish zarur. Innovatsion pedagogik strategiyalar sifatida yoshlarni kichik yoshidan boshlab ijtimoiy ahamiyatga molik loyihalarga jalb qilish, ularda o‘z vatani taqdiri uchun mas‘uliyat hissini uyg‘otish taklif etiladi.

Xulosa o‘rnida ta‘kidlash lozimki, zamonaviy ta‘lim tizimining transformatsiyasi yoshlarning nafaqat intellektual salohiyatini oshirishga, balki ularning axloqiy qiyofasini takomillashtirishga qaratilishi shart. Xalqaro tajribalar shuni ko‘rsatmoqdaki, qaysi davlat o‘z kelajagi bo‘lgan yoshlarning ma‘naviy

tarbiyasiga e'tiborsizlik qilsa, o'sha jamiyat texnologik yutuqlarga qaramay inqirozga mahkumdir. Yaponiya va Janubiy Koreyaning tartib-intizom va qadriyatlarga sodiqligi, G'arbiy dunyoning ijtimoiy faolligi va tanqidiy tahlilga asoslangan yondashuvlari milliy pedagogik modelimiz uchun muhim tayanch nuqtalari bo'lib xizmat qiladi. Yangi O'zbekiston poydevorini barpo etishda yoshlarning ma'naviy immunitetini mustahkamlash, ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash ta'lim tizimining eng muqaddas va kechiktirib bo'lmas vazifasidir. Faqatgina intellektual jihatdan yetuk va axloqan pok avlodgina bugungi kunning murakkab sinovlaridan muvaffaqiyatli o'tib, davlatimizning buyuk kelajagini ta'minlay oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. **Mirziyoyev Sh.M.** Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: “O'zbekiston” nashriyoti, 2021. – 464 b.
2. **Mirziyoyev Sh.M.** Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari. 4-tom. – Toshkent: “O'zbekiston” nashriyoti, 2020. – 452 b.
3. **Abu Nasr Forobiy.** Fozil odamlar shahri. – Toshkent: Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 1993. – 224 b.
4. **Alisher Navoiy.** Mahbub ul-qulub. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2011.
5. **Lickona, T.** Educating for Character: How Our Schools Can Teach Respect and Responsibility. – New York: Bantam Books, 1991. – 478 p. (AQSH tajribasi bo'yicha).